

ČAS.

ČÍSLO 134

DUBEN–ČERVEN
2021

ČASOPIS MASARYKOVA DEMOKRATICKÉHO Hnutí

Myšlenky skryté za šiframi

Vznik nového státu a jeho mezinárodní uznání byly pro T. G. Masaryka naplněním jeho několikaletého úsilí. Tedy vítězstvím a velkým životním úspěchem. Současně ale znamenaly i výrazný životní zlom v jeho životě. Již nebyl univerzitním profesorem Masarykem žijícím v exilu, ale prezidentem Masarykem, uznávaným představitelem nového státu. Byl si plně vědom toho, že v nové roli musí dodržovat a respektovat i věci, nad kterými mohl být jako univerzitní profesor nejen povznesen, ale které mu byly vzdáleny. Citlivě vnímal jako mimořádně velkou změnu především naprostou ztrátu soukromí. Uvědomil si to téměř bezprostředně poté, co se dozvěděl o svém zvolení prezidentem. Byl stále ještě ve Spojených státech, tedy vzdálen od nového Československa, ale velmi intenzívně vnímal a pociťoval, že již přestal být pouhou soukromou osobou a že každý jeho krok je nejen výrazně sledován, ale i nejrůznějšími vnějškovými opatřeními zabezpečován.

Pro Masaryka v jeho předprezidentském období byla zcela charakteristická bohatá žurnalistická činnost. Věřil v sílu psaného a tištěného slova a bylo pro něho naprosto samozřejmé, aby se písemně vyjadřoval k řadě existujících problémů, aby prezentoval svůj názor a stanovisko, aktivně vstupoval do diskuzí. Žurnalistická činnost byla nedílnou součástí jeho života a jeho osobnosti. A právě do této části jeho osobnosti prezidentská funkce výrazně zasáhla. Jako prezident byl nejen limitován zákonnými pravomocemi, ale nelze přehlédnout ani to, že nově mohly působit i zájmy vyplývající ze vztahů s konkrétními politiky či politickými stranami. Novou situaci proto jistě vnímal i jako určité narušení celoživotně budované integrity své osobnosti. Bylo tedy zcela přirozené, že se nijak nemínil spokojovat s takovým stavem věcí. Omezení těchto aktivit prezidentskou funkcí mohl pociťovat přímo jako určitou ztrátu části své osobní svobody. Svazujícím předpisům proto nebyl ochoten se plně přizpůsobit.

Nedílnou součástí Masarykova prezidentského období se tak stala jeho anonymní publicistika. Přes rozvíjející se rozhlas a film měla v mediálním prostředí stále rozhodující vliv tištěná média. Informace přinášela rychle a zasahovala velké počty lidí. To si Masaryk uvědomoval a nijak se proto nehodlal zcela se vzdát osobní publicistiky. Ani ve své prezidentské funkci nezapřel vášnivého žurnalistu. I jako prezident se orientoval v množství vycházejících novin a časopisů, uměl si přiřadit k šifram uváděným místo podpisu konkrétní jména novinářů. V jednom rozhovoru s Čapkem se přímo vyjádřil „*jme oba žurnalisté a proto zakončeme přáním, aby naše žurnalistika byla školou demokracie a věčnosti*“. Nesnesl, aby nesmyslná, pobuřující či nepravdivá tvrzení

novin zůstávala bez odpovědi. Proto i svého osobního tajemníka dr. Schenka úkoloval pravidelným sledováním denního tisku a vedením výstřižkového archivu k závažným věcem. Pak mnohdy zasahoval sám, jindy dával k takovým zásahům pokyn a někdy i naznačil, případně přímo formuloval, jak by bylo nejvhodnější reagovat.

Mezi periodika, v nichž Masarykovy anonymní texty vycházely, patřily nejčastěji Čas, legionářské Národní osvobození a brněnské Lidové noviny. Ve větších počtech se jeho anonymní texty objevily i v dalších tiskovinách: v národně socialistickém Českém slovu, v sociálně demokratickém Právo lidu, v německé Prager Presse či v Peroutkově Přítomnosti. Z hlediska jednotlivých roků, v nichž Masarykovy anonymní texty vyšly, byl ve výrazném popředí rok 1928. Volba konkrétního časopisu byla přitom závislá na různých okolnostech. Vedle přímého rozhodnutí prezidenta hrála roli také rychlost možného publikování. Nejbližší Masarykovo okolí si jeho potřebu psát a vyjadřovat se k závažným událostem a skutečnostem uvědomovalo a plně ji respektovalo. To se projevovalo i v tom, že právě nejbližší Masarykovi spolupracovníci realizovali kontakty s redakcemi a zajišťovali nejen předání textů do redakcí novin a časopisů, ale měli na starosti i zdůraznění a respektování anonymity autora. Určitou otázkou přitom je, nakolik byl o anonymní prezidentově publicistice informován Karel Čapek, který byl s Masarykem v těsném styku, aktivně se podílel na veřejné prezentaci a publikování jeho názorů a znal Masaryka jako málokdo z žijících. Ve svém úvodníku z 5. září 1926 v Lidových novinách rezolutně napsal, již s myslí na blížící se prezidentské volby, že „*Čtvrtý článek naší víry nebudiž diskutován; jmenuje se Masaryk*“. Za tento výrok, jasně vyjadřující stanovisko, že nejen kandidatura, ale i zvolení Masaryka je tak zřejmé, že by se o tom nemělo nijak diskutovat, byl z několika stran kritizován. V ostré novinové polemice pak Čapek vysvětloval, že brojil jen proti tomu, aby prezident byl v předvolební kampani zatahován do stranických sporů a špinavých afér, což ovšem nevyklučovalo projevit svobodné mínění, diskuzi, kritiku. Přitom pečlivě zdůraznil i to, že Masaryk i Beneš jsou ve výrazné nevýhodě, protože nemohou v tisku, vzhledem ke svému postavení, ústavě a zvyklostem, odpovídat na nejrůznější výpady. O tom, že Masaryk byl v té době již autorem řady anonymních článků, v nichž reagoval nejen na výpady, ale i na odlišné názory, se nijak nezmínil. Buď o anonymní Masarykově publicistice skutečně nevěděl, anebo o této skutečnosti zcela úmyslně pomlčel, protože neodpovídala jeho argumentaci. Pravdivost žádné z těchto možností by přitom nebyla pro Čapka nijak laskavá. Nevědomost by snižovala jeho profesionalitu žurnalisty, úmyslné pomlčení by bylo morálním poklesem.

Na skutečnost, že Masaryk i jako prezident uveřejňoval tajně své články se s novinářsky lidským pochopením díval Karel Horký, který přitom jako výraz-

ný novinář patřící do okruhu tzv. protihradní opozice, patřil vždy k zřetelným a hlasitým Masarykovým odpůrcům. Ovšem v tomto případě jasně konstatoval, že ten „*Kdo půl století novinařil, na všech novinářských frontách se bil a popsal stohy papíru, ten by musil být andělem, aby odolal vábení starého kalamáře..... Každý člověk má svou nějakou vášeň. O Masarykovi se říkalo, že nemá žádnou. Tisíckrát jsme četli, že nekouří, nepije a holduje jen buchtám s kávou, proč by tedy neměl právo aspoň na tu jedinou vášeň, kterou v jeho presidentském životě bylo tajné novinaření*“. Ovšem tím, kdo s touto Masarykovou činností zásadně nesouhlasil a snažil se ji nejen omezovat, ale zcela vynulovat, byl především ministerský předseda Antonín Švehla.

Přes novinářsky lidské pochopení a sympatie pro prezidentovu anonymní publicistiku, kterou označoval jako „*malé rebelie, jako důkaz jeho temperamentu,*“ se ale Karel Horký kriticky zamýšlel nad vlastním obsahem anonymně publikovaných článků. Bez připomínek ponechával články, které dávaly průchod obecně prospěšným myšlenkám. Za zcela nepřijatelné však považoval, že prezident ve svých anonymních článcích potíral i své kritiky, zatímco oni na ně nemohli nijak adresně reagovat. Považoval to za nepřipustně nerovný zápas, jako by na jedné straně byl muž v těžkém brnění, navíc ještě v bezpečí svého postavení a anonymity, zatímco na straně druhé by byli jen nazí v trní. Na tento novinářem Horkým publikovaný příměr, který markantně překračoval obecné vnímání Masaryka jako milovaného prezidenta, nesouhlasně reagoval v tisku středoškolský profesor Jan Slavík. Rezolutně odmítl, že by se právě Karel Horký měl stavět na stranu těch ublížených, a přirovnal ho k uličníkovi skrytému za křovím a házejícího zbabělými narážkami na Masaryka bláto.

Masarykova anonymní publicistika v době jeho presidentské funkce byla často uveřejňována bez jakéhokoliv podpisu, jindy byly texty podepisovány různými zkratkami. Ty často nevolil a nevybíral přímo Masaryk, ale ti, kteří mu byli v žurnalistické činnosti a v kontaktech s redakcemi nápomocni. Pokud bychom se podívali na výčet použitých zkratk, mohli bychom konstatovat, že byl značně široký a pokrýval téměř celou abecedu. Mnohdy však Masaryk uvážlivě užíval zkratky, pod nimiž si něco konkrétního myslel. Zkratka V.S. pro něho znamenala Verum simplex – Pravda prostá, Č.P. – Česká politika (anebo také Český Prezident), S. – Sociologie, S.P. – Sociologie Politika. Neopstrádá jistou zajímavost, že právě zkratkou V.S. podepsal Masaryk svůj posudek Hitlerovy knihy Mein Kampf, který vyšel v Prager Presse.

Anonymní publicistika prezidenta Masaryka se týkala řady tematických okruhů, mezi nimiž nechyběly ani referáty o cizojazyčné literatuře, či aktuální komentáře jako byla reakce na zřícení rozestavěného hotelu v Praze v říjnu 1928, kde pro nedodržení technických postupů došlo k desítkám obětí. Nutnost soustavné technické kontroly při stavbě srovnával s nutností důsledné kontroly

i při výstavbě republiky. Rozhodující však byla publicistika zabývající se politickými problémy a otázkami. A je zapotřebí konstatovat, že pro Masaryka nebylo mnohdy nijak snadné vyjadřovat se k určitým problémům nekonfliktně. Právě proto se uchýloval i k textům zcela nepodepsaným. Bylo to především v textech k zahraničně politické linii či národnostní politice. Došlo i k situaci, že Masarykovy články v Lidových novinách (podepsané šifrou S.) vzbudily pro svůj obsah značný a v mnohém i kriticky laděný zájem, který vyvolal snahu dopátrat se autora. Protože mnozí kritikové dobře rozpoznali, že texty nepochybně vznikly v blízkosti Hradu, byli za autory nesprávně považováni dva úředníci kanceláře prezidenta republiky, jejichž příjmení shodně začínala písmenem S (podezření padalo na doktory práv Schieszla a Svobodu). V oblasti zahraniční politiky obsahovaly Masarykovy anonymní texty především výhrady k zahraničně politickým představám Karla Kramáře. Byly obhajobou Edvarda Beneše a jeho politiky, kterou Kramář soustavně kritizoval. V podstatě se jimi Masaryk bránil i sám, neboť ve skutečnosti byl minimálně spolutvůrcem československé zahraniční politiky. Masarykova kritika byla zaměřena na iluzorní a pošetilou Kramářovu vizi a víru ve všeslovanskou politiku realizovanou silným Ruskem po porážce bolševiků.

Osobnost Karla Kramáře a s ním i politika národní demokracie byla, především ve dvacátých letech, v anonymní publicistice prezidenta Masaryka zmiňována poměrně často. Od roku 1922 do roku 1929 publikoval Masaryk celkem 29 anonymních článků, v nichž se právě k těmto tématům významným způsobem vyjádřil. Kramáře přitom považoval za člověka, který má v národě prestiž, jeho negativní politiku, danou především poměrem k Benešovi, mu však důrazně vytýkal. Ani výrazné politické rozpory existující mezi Masarykem a Kramářem – jistě ovlivněné i nepříjemnými a zraňujícími osobními momenty, kdy například TGM na pohřbu své choti v květnu 1923 přehlédli Kramáře a nepodal mu ruku – však nedokázaly zcela vymazat staré vzpomínky plné vzájemného respektu. Mnohé anonymní články, v nichž byly Masarykovy myšlenky jasně čitelné přitom skutečně Masarykovými texty nebyly. Šlo o texty, které sice vznikly na přímý Masarykův popud a jejich text mohl být s prezidentem i konzultován, ale skutečné autorství není možné Masarykovi přičítat. Některé texty si nechával prezident od svých spolupracovníků připravovat a příliš mu nezáleželo na tom, aby každé napsané slovo bylo jeho, byla-li v textu jeho myšlenka. Existovaly i případy, kdy prezident dal pouze námět či návrh na určitou reakci v novinách a zcela pozoruhodná pak byla rychlost, s jakou se jeho náměty dostaly do tisku. Běžný postup byl takový, že Masarykův osobní tajemník o věci informoval dalšího pracovníka z nejužšího Masarykova okruhu. Ten okamžitě sepsal text, který pak odezval přímo do redakce. Tam ho přítomný redaktor (obvykle prezidentovým spolupracovníkům a i Ma-

sarykovi důvěrně známý, jako např. Hubert Ripka v Národním osvobození) připravil k otištění, anebo přímo začlenil do svého, mnohdy již připravovaného obsáhlejšího článku, který pak vyšel již následujícího dne. Stávalo se ale, že někdy nebyl prezident spokojen s textem, který na jeho pokyn některý pracovník sepsal. Když měl například jeho osobní tajemník napsat pro Prager Presse reakci na útok bývalého poslance československého parlamentu, německého nacionalistu Baerana, který utekl před trestním stíháním do ciziny a odtamtud ostouzel republiku i osobně prezidenta, tak mu prezident napsaný text dvakrát opravoval. Existovaly ale i Masarykem napsané texty, které nakonec nebyly publikovány. V roce 1925 to byly například texty Můj poměr k literatuře a Šaldův český román, které hodlal Masaryk zařadit jako kapitolu do Světové revoluce. Karel Čapek, kterému texty prezident k nahlédnutí poskytl, Masaryka ale svými argumenty přesvědčil o tom, aby publikovány nebyly. Sdělil Masarykovi, že by bylo zcela nevhodné publikovat výrazně ostrou kritiku F. X. Šaldy v době jeho těžké nemoci, navíc pro román, který není typický pro českou literaturu. K tomuto doporučení připojil i otázku, zda by prezident, který má jistě dost bojů politických, měl proti sobě obracet i literární polemiku, která by se nepochybně zvedla. Masaryk si poté publikování uvedených textů rozmyslel.

Výrazný zájem, jaký byl o osobu T. G. Masaryka jako prezidenta a jakoukoliv jeho činnost, se odrazil v závěru třicátých let v široké diskuzi okolo jeho anonymní publicistiky. Diskuzi vyvolalo vydání početného souboru prezidentových anonymních textů z dvacátých let. Do diskuze vstoupil i prezidentův syn Jan, který vyzýval k uklidnění, neuveřejňování a nehodnocení dalších článků svého otce. V diskuzi se do popředí pozornosti a zájmu dostávala především otázka skutečného autorství konkrétních textů. Největší pozornost vzbudil článek Prodaná nevěsta – bez Jeníka, který byl otištěn 3. listopadu 1923 v Času. Jednalo se o text reagující na článek k 5. výročí vzniku republiky, který s titulkem Den vítězného národa publikoval 28. října v Národních listech dr. Karel Kramář. Kramář se chtěl článkem údajně omluvit za sebe i ostatní politiky, že lidem, kteří zůstali v době války doma, dosud nikdo nepoděkoval za jejich významný podíl na vzniku státu. Udělal ale, alespoň z pohledu mnohých, zásadní a neodpustitelně hrubou chybu, když v článku zcela opominul zahraniční odboj, vůbec v něm nezaznělo Masarykovo jméno a jasně vyslovil i tezi, že národ se vlastně osvobodil sám. Článkem Prodaná nevěsta – bez Jeníka byl v podstatě zahájen spor, v němž šlo o vymezení a stanovení záslužného podílu na vzniku republiky mezi zahraničním a domácím odbojem. Tento spor, v němž se na straně domácího odboje nejbojovněji angažoval Jiří Stříbrný jako jeden z „mužů 28. října“, pak s různou intenzitou probíhal prakticky po celou dobu existence první republiky.

Za autora článku Prodaná nevěsta – bez Jeníka byl, mnohými zcela logic-

ky, považován Masaryk. Určité pochybnosti ale od počátku vyvolával nebývalé drsný text, v mnohém se lišící od Masarykovy dikce, zakončený dokonce příkrým konstatováním „*Dr. Kramář překáží!*“. Vážné pochybnosti o Masarykově autorství vyvolávala ale u mnohých pro ně i zcela nepřijatelná představa, že TGM by – byť i v anonymně publikovaném textu – dokázal doslova o sobě napsat „*T. G. Masaryk mlčky a samozřejmě je předurčen na místo president-ské.*“ Skutečné autorství textu se na podkladě archívních či jinak věrohodných dokumentů nalézt nepodařilo, a tak si i dnes musíme vystačit se svědectvím Ivana Herbena. Ten se vyjádřil, že skutečným autorem článku byl jeho otec Jan Herben, šéfredaktor Času a senátor za národní demokracii, který se s Kramářem osobně znal a Kramářův článek ostře odsuzoval. Ale protože rukopis Jana Herbena byl v redakci Času dobře znám, požádal údajně svého syna, aby text přepsal a v redakci odevzdal. I když ani toto svědectví není možné sto procentně potvrdit, pro jeho věrohodnost hovoří to, že další, už prokazatelně Masarykův text (třebaže opět nepodepsaný) vyšel jako odpověď na Kramářův článek 7. listopadu v Českém slově pod názvem Buržoazní nihilismus. Není přitom pravděpodobné, že by Masaryk reagoval na Kramářův článek osobně zaměřenou polemikou dvakrát v tak krátkém časovém rozmezí a v různých tiskovinách. Oproti článku Prodaná nevěsta – bez Jeníka nebyl Masarykův text v Českém slově zdaleka tak odsuzující a drsný, rozhodnou a opodstatněnou tvrdost ale nepostrádal. Kramáře jistě nepotěšilo pro něho trpké, ale velmi trefné konstatování článku, že „*Dr. Kramář však nepracuje, nemá plánu, nemá programu, nanejvýše by se mohlo říci, že reprezentuje*“.

Že mnohé anonymní články, v nichž byly Masarykovy myšlenky zřejmé a jasně čitelné, přitom skutečně Masarykovými texty nebyly, je nesporné. Často totiž šlo o texty, které sice vznikly na přímý Masarykův popud, jejich text mohl být s prezidentem i konzultován, mohl se i podílet na určitých formulacích, ale skutečné autorství není možné Masarykovi přičítat. Značně dlouho tak byl za Masarykův text považován i obsáhlý článek s názvem Hrad, který vznikl v roce 1922. Jeho prokazatelným autorem však byl tehdejší Masarykův tajemník dr. Vladimír Kučera. Ten se při jeho koncipování a psaní nepochybně řídil jak přímými Masarykovými pokyny, tak i znalostí Masarykových myšlenek a představ. V úvodu se článek ostře vymezil proti představám, že „Hrad“ jakožto určité mocenské centrum rozhoduje kabinetním a netransparentním způsobem o politice státu. Samotný obsah tohoto pojmu přitom označil za mnohoznačný, protože na Pražském hradě tehdy sídlil nejen prezident, ale i premiér, ministerstvo zahraničí a ministerstvo vnitra. Pokračoval vysvětlením a zdůrazněním, proč je zapotřebí vytvořit nový, demokratický ceremoniel a že snahou prezidenta je, aby tento ceremoniel byl oproti monarchistickému mnohem prostší a ve své podstatě demokratický. V tomto směru nastínil

i potřebnou architektonickou úpravu „starého Hradu“. Poměrně zajímavý byl i osud tohoto textu. Byl sice prostřednictvím kanceláře prezidenta republiky postoupen šéfredaktorovi Lidových novin, v tisku se však neobjevil.

Prezidentova skrytá žurnalistická činnost logicky nebyla a ani nemohla být určitému okruhu jeho spolupracovníků utajená a neznámá. A dá se říci, že ti s ní sympatizovali. Jen díky jejich aktivní spolupráci, vyznačující se taktní diskrétností a pochopením, mohl prezident tuto činnost rozvinout do skutečně pozoruhodné šíře. Anonymní publicistika T. G. Masaryka byla součástí jeho života v prezidentském období. Možnost a právo, aby k mnohým skutečnostem nemlčel a mnohdy se – třeba i anonymně – jasně vyslovil, mu nebylo a ani dnes není možné upírat. Šlo mu především o prospěch republiky, jejíž vytvoření zcela opodstatněně považoval za své životní dílo. A těžko by se dalo požadovat po muži, který byl zvyklý po celý svůj život bojovat nejen s nepřáteli a protivníky, ale i se lží a nepravdami, aby své největší životní dílo, třeba i bojovně a anonymně, nebránil.

FRANTIŠEK MORKES

Prezident Masaryk a vláda Edvarda Beneše

V našem „Hledání mostů přes řeku času právě před sto lety“ můžeme právem zvýraznit první vládu Dr. Edvarda Beneše, kterou prezident Masaryk jmenoval 26. září 1921, a nepočítáme-li Masarykovu vládu prozatímní v roce 1918, představovala Benešova vláda již pátou vládu československou. Nahradila první tzv. úřednickou vládu Jana Černého a měla status poloúřednické vlády s nižšími pravomocemi, neboť měla být silně ovlivňována „Pětkou“, nepřímou řízenou prezidentem Masarykem. Instrukce „Pětky“ však nebyly pro Beneše až tolik zavazující, jako tomu bylo u Černého vlády, avšak představitelé pětky byli většinou členy nové vlády. Premiér Beneš v ní vykonával rovněž funkci ministra zahraničních věcí a 18. října předstoupil se svým programovým prohlášením před poslaneckou sněmovnu, která tento vládní program následně, 21. října 1921, schválila.

Benešova vláda představovala rovněž vládu „všenárodní koalice“, neboť kromě nezařazených ministrů (nestraníků) v ní byly zastoupeny hlavní politické strany: „Československá sociální demokracie“, „Československá strana lidová“, agrární „Republikánská strana čs. venkova“, „Československá strana národně-socialistická“, „Československá národní demokracie“. Nestranickými ministry byli Edvard Beneš, Jan Černý (ministr vnitra), Augustin Novák

(ministr financí) a Martin Mičura, jako ministr pro správu Slovenska. Sociální demokracie byla zastoupena osvědčeným a zkušeným Gustavem Habrmanem (ministr sociální péče, jenž byl naším prvním ministrem školství), Antonínem Srbou (ministr pošt a telegrafů a jako správce byl ještě ministrem pro zásobování lidu, kde působil již předtím jako státní tajemník; byl propagátorem letectví, spoluzakládal Masarykovu leteckou ligu, jejímž byl místopředsedou) a Ivanem Dérerem, jako ministrem unifikací. Lidovci měli ministra spravedlnosti Dr. Josefa Dolanského a ministra železnic Dr. Jana Šrámka. Agráři obsadili silné posty ministra národní obrany (František Udržal), ministra zemědělství (Dr. František Staněk) a ministra školství a národní osvěty (Dr. Vavro Šrobár). A konečně národní demokracie zaujímala v osobě Ing. Ladislava Nováka dva ministerské posty „ministra průmyslu, obchodu a živnosti“ a „ministra pro zahraniční obchod“ (tento ministerský post byl následující rok k 19. lednu 1922 zrušen a převeden částečně na ZAMINI a na Novákovo ministerstvo průmyslu a obchodu). Prezident Masaryk měl již při jmenování této vlády určité pochybnosti, zda Edvard Beneš bude schopen zejména časově zvládnout náročnou funkci premiéra a současně s ohledem na zahraniční cesty velmi náročnou funkci ministra zahraničních věcí, a proto nepočítal s dlouhým funkčním trváním této vlády a v myšlenkách již připravoval vládu další, vládu šestou, „silnější“ (již tehdy počítal s novým premiérem Antonínem Švehlou, kterého si stejně jako Beneše pro jeho schopnosti velmi oblíbil, a vládou založenou na „všenárodní koalici“, s perspektivou delšího trvání i větší účasti představitelů „Pětky“).

Zamysleme se nyní, po stu letech, proč vlastně došlo k „pádu“ první úřednické vlády Jana Černého a jejímu nahrazení novým Benešovým kabinetem, když z našeho dnešního pohledu byla tato první Černého vláda v mnoha ohledech relativně úspěšná. Vraťme se do doby po porážce prosincového komunistického puče (roku 1920, viz Věra Olivová: Dějiny první republiky, str. 120–122, Praha 2012), kdy úřednická vláda Jana Černého začala pracovat na přípravě celé řady zákonů s hlavním cílem stabilizovat politický i hospodářský vývoj v republice. Především muselo dojít k řádným soudním procesům, v nichž bylo více než tři tisíce aktivních organizátorů puče odsouzeno k nižším trestům pro činy nepřátelské československému státu. Potom byla přijata řada zákonů politického charakteru, jejichž cílem bylo oslabit a omezit politické působení zejména extrémní levice. K nim patřil zejména zákon „proti útisku“ a „na ochranu svobody ve shromážděních“. Vžil se pro něj název „Zákon proti teroru“ nebo také zákon o „závodních výborech“, který měl znemožnit rozkladné působení extrémních levicových dělnických rad v továrnách a zajistit svobodu pro zřizování demokratických (politicky různě orientovaných) odborových organizací, např. sociálně demokratických, národ-

ně socialistických či křesťansky orientovaných. Vymezovaly možnosti jejich zasahování do chodu firem a do personálních otázek (do přijímání či propouštění pracovníků) a omezovaly jejich činnost výlučně na problémy sociální. Neúspěch puče a stupňující se právní tlak se projevil v izolaci extrémní levice i komunistického hnutí, což našlo odezvu v jeho jasné a otevřené identifikaci i organizaci. Prezident Masaryk tento vývoj bedlivě sledoval, a proto s dalším předsedou vlády nepočítal ještě s Antonínem Švehlou, kterého považoval z hlediska hospodářského za nejvhodnějšího kandidáta ve stabilních poměrech, ale krátkodobě s Edvardem Benešem, jenž měl „vyšší mezinárodní zakotvení“ v té době velmi potřebné. Již v předchozím Času jsme zmínili v našem hledání „mostů přes řeku času právě před sto lety“ lednový ustavující sjezd komunistické strany Slovenska a Podkarpatské Rusi v Lubochni (1921), březnový ustavující sjezd německé komunistické strany v Liberci a konečně květnový sjezd „Česka“ v Praze. O dalším postupu se jednalo v Moskvě (3. kongres kominterny) a bylo nařízeno spojit tyto tři národnostně odlišné „složky“ do jedné strany jako sekci třetí internacionály (pozn. Celosvětová kom. organizace s centrem v Moskvě, viz Olivová, str. 126). Politický postup této strany podléhal instrukcím kominterny, která s konečnou platností řešila vnitrostranické spory a rozhodovala i o personálním obsazení vedoucích míst ve straně. Její „mezinárodní“ politika byla směřována k nastolení „diktatury proletariátu“ s provedením „celosvětové komunistické revoluce“. Kominternu k dosažení cíle orientovala jednoznačně i činnost svých sekcí i nových jejich podpůrných organizací v jednotlivých státech a od stran vyžadovala bezpodmínečnou poslušnost. Tento proces „otevřené identifikace“ se odvíjel v roce 1921 i v Československu (květen 1921 – Moskvou založený Svaz kom. československých legionářů, sportovní FDTJ – separátní Federace DTJ tedy Federace dělnických tělovýchovných jednot, přímo řízená z Moskvy tzv. rudou sportovní internacionálou, Jiřím Chaloupeckým pro FDTJ založené „spartakiády“, jejich název Moskva přejala pro všechny komunistické tělovýchovné slavnosti všech zemí obecně, určitý posun nastal i v odborech v Odborovém sdružení československém a Deutscher Gewerkschaftsbund, vedoucí až v roce 1922 k vytvoření kom. „Mezinárodního odborového sdružení“, tzv. rudých odborů) a prezident Masaryk viděl, že tyto problémy, antagonistické k novým přijatým zákonům, nebude moci úřednická vláda práva úspěšně řešit, že je problém mezinárodní, i když zejména se státem, který s námi nemá společnou hranici (ani na Podkarpatské Rusi odděleným územím Rumunska a Polska), proto se pro Beneše jako premiéra rozhodl. Víme, že Černého vláda zahájila rychlý proces hospodářské konsolidace republiky v hospodářské oblasti, k čemuž směřovala řada zákonů. Bylo zrušeno vázané hospodářství, přetrvávající z války, uvolněno soukromé podnikání a upevněna pravomoc podnikatelů.

Modifikován byl však zákon o osmihodinové pracovní době, omezena práva nájemců i zákon o podporách v nezaměstnanosti a celá řada zákonů a opatření měla vést k povzbuzení podnikatelské činnosti. Přikročila však i ke snížení dělnických i úřednických mezd, což působilo nejen na dělníky, ale i na střední vrstvy velmi nepříznivě. Tlak veřejného mínění a odklon politických stran, které vládu podporovaly, působily krizi úřednické vlády, která se od jara 1921 výrazně projevila. Všechna opatření byla připravována v Pětce a parlament přestal veřejně pracovat a zejména zasedat. Scházel se pouze na jednotlivá zasedání, na nichž byly přijímány návrhy předkládané a předem připravené Pětkou, zejména pro dokončení stabilizačního programu. Krize vlády a její pád byly také odrazem boje mezi Masarykovou hradní skupinou a národně demokratickou stranou Karla Kramáře, která v jeho osobě samé zahájila nápor proti hradní skupině, zvláště proti Edvardu Benešovi. Víme, že byl prezident Masaryk v té době nemocen a 7. ledna 1921 musel být z Hluhoše odvezen k hospitalizaci. Uvažovalo se o jeho nástupci a vědělo se, že sám Masaryk počítá s Benešem a jeho kandidaturu doporučuje (na přímé přání Masarykovo byla v ústavě z roku 1920 snížena věková hranice kandidáta prezidentského úřadu na 35 let).

Víme, že již od 27. srpna 1920 T. G. Masaryk do Hluhoše na zámek jezdil, tam také i do noci neúnavně pracoval a nachladil se. Bojoval s chřipkou od 1. ledna 1921 (naštěstí ne se španělskou, která tehdy kosila svět i vojáky cestující domů zpět po válce přes oceán a zázračně se vyhnula nejen prezidentu Masarykovi, ale i jeho legionářům) a k zmíněnému 7. lednu 1921 opustil Hluhoš definitivně. I na svém léčebném pobytu na ostrově Capri neustále přemýšlel, co bude s Černého vládou, Edvardem Benešem, Antonínem Švehlou, jeho ženou Charlottou, nastávající první dámou jeho dcerou Alicí a dalšími přáteli. Přemýšlel o budoucnosti republiky, v jeho vizi šťastného státu s Benešem i Švehlou v čele.

Masarykovo řešení s prezidentem Benešem jako jeho nástupcem v čele republiky bylo pro Kramáře nepřijatelné, neboť si on již od vzniku republiky činil na tento úřad nárok. Ustoupil pouze nezpochybnitelné Masarykově autoritě. Rozpoutal však, podporován národně demokratickým tiskem již na jaře 1921 velmi prudkou kampaň proti ministru Benešovi, aby ho zkompromitoval osobně i politicky, jednak přímo v očích T. G. Masaryka, jednak ve veřejném mínění, a tak jeho případnou kandidaturu na úřad prezidenta republiky zneemožnil. Nesporně možnost nových prezidentských voleb ovlivnily také diskuze o nové vládě, potom co úřednická vláda dokončí stabilizační program, které probíhaly prakticky po celé období chronické krize úřednického kabinetu Jana Černého. Z těchto porad a diskuzí nakonec vyšla (či vzešla) 26. září 1921 zmíněná polouřednická vláda s ministerským předsedou Edvardem Benešem

v čele. Cílem tohoto Masarykova jmenování vlády bylo zejména upevnění Benešova postavení, nejen v politice zahraniční, kterou již řídil předtím, ale i v politice domácí. Také tímto aktem byla upevněna pozice „Hradu“ a vytvořen i další potřebný základ k případné Benešově volbě do prezidentského úřadu.

Ukázali jsme, že nová Benešova vláda znamenala co do politického charakteru kombinaci úřednické vlády s normální vládou parlamentní a představovala soubor složený napůl z odborníků, napůl již ze zástupců politických stran. Základem jejího působení byla dobrá spolupráce sociálně demokratické, národně socialistické, agrární a lidové strany, přičemž se existence zmíněné Pětky zachovala. Velmi brzy se však ukázalo, že Beneš odmítá stát se jejím povolným nástrojem a naopak, na rozdíl od Jana Černého, hodlá provádět samostatnou iniciativní domácí politiku. Samotný Edvard Beneš tím, že si se souhlasem Masarykovým upevnil ve funkci premiéra pozice uvnitř našeho státu, mohl také zahájit značně velkorysou zahraniční politickou akci, při níž měl příležitost také výrazně ovlivnit vnitřní politiku pro potřeby politiky zahraniční. A jak jsme již naznačili, bylo i samo jeho jmenování výrazně ovlivněno zahraničně politickým vývojem. Od konce léta 1921 již výrazně narůstala krize v sousedním Maďarsku, svými důsledky se bezprostředně dotýkající samé existence naší republiky. Koncem září v nedalekém Burgenlandu vrcholil boj mezi Maďarskem a Rakouskem. Přípravoval půdu k pokusu císaře Karla o restauraci poloviny monarchie se zahájením pokusu oficiálního boje za integritu Uher (včetně Slovenska a Podkarpatské Rusi). To se týkalo naší republiky, zvláště při „mlčení“ některých anglických a dokonce i francouzských kruhů, a proto Masarykovo Československo spolu s Jugoslávií neváhalo 23. října 1921 přikročit k mobilizaci.

Jak jsme si ukázali v minulém čísle našeho časopisu ČAS, byl tento restaurační pokus odražen, což mělo za následek vzestup politické prestiže Československa, včetně upevnění jeho spolupráce s Rakouskem i Polskem. Uvedli jsme také, že průběh Janovské konference (v květnu 1922) však značně narušil francouzsko-anglickou poválečnou spolupráci, o kterou se opírala bezpečnost naší republiky. A také, že se Beneš, jako ministr zahraničí, pokusil vyvážit toto nebezpečí uzavřením prozatímní československo-sovětské smlouvy, což vyvolalo prudký „domácí“ odpor. Toto využila „procarsky“ orientovaná Kramářova národní demokracie, obnovila kampaň proti Benešovi a znemožnila ratifikaci této smlouvy československým národním shromážděním. Ostrá protisovětská kampaň národní demokracie nalezla značný souhlasný ohlas jak uvnitř agrární a lidové strany, tak i v sociálně demokratické dělnické straně. Tím byla narušena politická základna Benešovy vlády, která v říjnu 1922 padla. Pád vlády

Edvarda Beneše v nastalé situaci současně ukázal, že není naděje na jeho volbu prezidentem republiky. Proto T. G. Masaryk, jehož zdravotní stav se pobytem na Capri a také již na lánském zámku (kde se cítil „jako doma“) podstatně zlepšil, rozhodl se podržet svůj prezidentský úřad i nadále. A ve druhé polovině roku 1922 utichají i diskuze o jeho možném nástupci. Pro předsedu či premiéra nové vlády, ustavené a jmenované ještě v říjnu 1922, která vystřídala dosavadní vládu Edvarda Beneše, vybral Masaryk „šéfa agrárníků“ Antonína Švehlu. I když Pětka nezanikla, vedoucí role ve vnitropolitickém vývoji se otevřeně v jeho osobě ujímala „Republikánská strana československého venkova“, strana „agrární“. Z širšího pohledu „všenárodní koalici“ Benešovu vystřídala 7. října 1922 na více než tři roky „všenárodní koalice“ Švehlova, neboli první ze tří Švehlových vlád. A my dnes víme, že pan prezident Masaryk měl fotografii Antonína Švehly ve stojánku na svém pracovním stole až do konce svého života. Tož dobré vládnutí s panem Švehlou, pane prezidente!

VRATISLAV PRECLÍK